

Loened ar maro, lapoused an Ankou

En naontekvet kantved e Breizh hag e lec'h all ivez mac'hat, ne varve den ebet hep ma vefe bet anoñset, kemennet e varv en araok, en ur stumm bennak : un dra bennak bet gwelet pe un trouz bennak bet klevet, un toullad devezhioù araok, tri devezh araok peurvuiañ. N'eo ket hepken an hini a oa o vont da vervel a c'halle gwelout pe glevout an dra se, met ivez tud e familh¹ pe e amezeien pe tud all a anvee anezhañ.

Rak deus un tu, an hini a varv a gle bezañ frankil e spered araok tapout an hent a gas d'ar bed all en tu all d'ar saon. Ha da laras ar gaoz, ar marv n'eo mann ebet, *ar varn an hini eo ar gwashañ*. Amzer a vank dezhañ neuze evit lakat e draoù en urzh hag e goustiañs en peoc'h. Deus un tu all, ar marv a zo afer an holl, afer ar familh evel-just met afer tud ar c'hartier ha tud ar vilajenn . Ret eo dezhe ivez kaout amzer da dremen an devezhioù diwezhañ gantañ evel zo gleet.

Sinadoù, seblanchoù, spermanteu a bep seurt a veze gwelet pe klevet neuze, hag en deiz hag en noz, pa veze unan bennak o vont da vervel. Trouz ur groaz o rampañ hag o kouezhañ war al leur, tinterezh kleierigoù, taolioù (tri daol peurvuiañ) skoet war dor an ti,² taolioù morzhol o skeiñ war plankennoù, ur prenestr o tigeriñ, gouloioù 'barzh an ti pe war an hentchoù, trouz rojoù karr an Ankou o wigourat, o chourikal, trouz un bennak o tiskargañ mein pe blankennoù, trouz tud o roeñviñ, hunvreoù a bep seurt, interamañchoù noz, an dud o-unan a zo vont da vervel a veze gwelet ivez, takadennoù dour pe wad o kouezhañ war al leur pe o tiverañ a-hed ar voger pe ouzh an treustoù, chwezh ur c'houlouenn 'barzh ar ti, un arched a-dreuz an hent, ur penn marv, ur gannerez noz, un niñsel a zeu da vezañ pounner...Hag er fin, an hini a oa o vont da vervel, c'halle gwelet e doubl : "Me wel ma anko o tont hag eñ ken glas ha pour pilet"³, a lâr itron a Gerizel, an devezh ma oa bet lac'het⁴.

Al loened a gemer perzh 'barzh ar jeu-se ivez. Lennet ho peus tout e-barzh Mojennoù an Ankou, skrivet gant Anatole ar Braz, istor Mari-Job ar Gergenno. E-barzh an istor se e vez

¹ Le Braz, *LDLM*, 1 page 41, Champion, Paris 1912 : - je pense que ton frère a péri. Parce qu'il aimait plus particulièrement cette enfant, il l'a choisie pour se manifester à elle. C'est son intersigne qu'elle vient de voir.

² En Irlande, si à minuit pendant trois nuits successive, on entend frapper à la porte de la maison, c'est un intersigne de mort (Deeney, *Peasant lore from Gaelic Ireland*, p. 55-60) En Ecosse, l'intersigne consiste en trois coups frappés à intervalles réguliers de une ou deux minutes (W. Gregor, *Notes on the folklore of the north-east of Scotland*, p. 203) (*LDLM* p. 19 t1)

³ Gw: Anatole Le Braz, *LDLM*, p. 10. Paris 1912.

⁴ Gw. Daniel Giraudon, *Gwerz Itron a Gerizel*, in *Mémoires de la Société d'Emulation des Côtes-du-Nord*, tome CXII, Saint-Brieuc, 1983, pp 60-82.

kont eus ur seblant, ur skwir, hag a lâr da Vari-Job, penaos, **al loened a oar alies ar pezh na oar ket an dud** hag an amezeg kozh du-mañ am eus klevet ivez anezhañ o lâret alies : **ar re-seoù, al loened-se, a sant ar marv**.

E-touesk al loened a ziouganfe ar marv evel-se e soñjer diouzhtu er chas. Abaoe an amzerioù koshañ eo bet liammet ar c'hi gant ar marv. Goude bezañ bet oc'h ambrouk e vestr war an douar patatez-mañ, ordin war e lerc'h, e teu da ren anezhañ adarre goude ar marv, e noz ar marv. Anvioù chas brudet-kaer 'vez kavet e-barzh holl vitologiezhioù ar bed : **Cerbère**, porzhier an ifern, **Anubis**, **Hécate**, **Hermès** ha meur a hini c'hoazh evel **Garm**, en Alamagn a ziwall dor rouantelezh ar re varv, an Niflheim, ur vro leun a skorn ha teñvalijenn, evel ifern yen ar Vretoned.

Tostoc'h dimp, ho peus klevet komz ivez eus ar chas **o yudal d'ar marv**. Kostez Sant-Rivoal em eus klevet lâret e veze ur c'hi hag a yude evel-se hag a rede d'an daoulamm betek ar vilajenn pe an ti pa veze un den enne war e dremenvan.

Da heul ar chas e c'heller menegiñ an amprevaned. Ar skrilh da gentañ, ha ne gane ket ken, hervez, pa veze un 'barzh un ti oc'h ober e dalaroù. Bez ez eus un amprevan all , darn a ra **gwrac'h an horolaj** diontañ ha darn all, **morzhol** pe **morzholig an ankoù**, hag a vez klevet deus an noz o skeiñ evel ma vije bet unan o skeiñ war an tachoù d'ober un arched.

Anavezet eo al loen-se ivez e Bro Iwerzhon, e Bros Skos hag e Breizh-Veur : **death watch** pe **death tick** a vez graet diontañ ⁵. N'eo ket ur seblant vat klevet anezhañ diouzh an noz o skeiñ **teir gwech** diouzhtu . Stag tre deus ar marv eo an niverenn "tri"⁶.

Bez e c'heller menegiñ c'hoazh ar c'hezeg pe an ejened. Bez o deus ar galloud-se da ziouganañ marv un den bennak. Anavezet mat eo istor an hini a oa aet da selaou al loened-se noz an Nedeleg ha ne oa ket sañset d'ober. Pa oa hanternoz o son hag ar paotr koachet a-us d'ar marchosi pe a-us d'ar c'hraou, en devoa klevet al loened o kaozeal : " **Para ez d'ober warc'hoazh ma far ?** en doa lâret unan anezhe. – **Kas hon mestr d'an douar**, en doa respontet egile. Goût a ouient e oa o mestr o vont da Gankari.

Met e-touesk al loened, an evned, pe al lapoused ma kavit gwelloc'h, an hini eo a zo e penn ar jeu. Reoù an ti, reoù ar menaj da gentañ : ar c'hog hag ar yar.

Bras eo galloud ar c'hog hervez kredennoù ar bobl. Eñ an hini eo ac'h a bep beure da glask an deiz, evel a ouzoc'h; eñ an hini eo ivez hag a ro urzh d'an holl vodoù dreist-ordinal da vont da goach, al lutuned, an hoperien-noz, ar c'hwiteller-noz, ar gorriganed, an diaoul hag e bevar ha meur a hini c'hoazh a bep sort, reoù gamm ha reoù dort. Hag eñ ivez, ar c'hog, nemet e vefe e-pad an Azvent, an hini eo a gan en noz evit kemenn marv un den e-barzh an tiegezh. **Ar c'hog pa gan war e glud a ra glac'har d'e dud**, da laras kaoz ar re gozh.

E Bro-Dreger, ma vez par niver ar c'hokogioù, eo ur plac'h an hini a bako he flautoù. Ma vez ampar, ur paotr an hini a dorro e gorn-butun. Met peogwir e veze ar c'hog o kemenn ur marv, e varv dezhañ e-unan e tiougane rak torret e veze e c'houg dezhañ an deiz warlerc'h gant tud ar menaj. Kredet e veze ivez en ur ober e jeu d'ar c'haner-pluek-se n'halle ket an diougan-se dont da wir. E Bro-Wened, ne oa nemet pa gane kokogioù ampar e veze fall ar seblant. Ar

⁵ John Harland. "The real death tick must only tick three times on each occasion." Lancashire folklore p. 152, 1882 (1972 red)

⁶ Gw : Daniel Giraudon, *Lavandières de jour, lavandières de nuit*, Kreiz 9, pp107-108. Brest 1998

c'hontrefed oa pa veze par ar c'hokogoioù : seblant vat a oa. Bez e c'helle an dud kousket-mik evel broc'hed.

E-kerzh an Azvent, hervez ar re gozh, e sode ar c'higi ha kan a raent e forzh petore koulz. Neuze, ne veze ket dalc'het kont eus pronostikoù ar c'higi da vare-se ar bloaz.

Un dra ouzhpenn, bet lâret da Anatole Le Braz gant e gonterez, Lise Bellec, **ar c'higi ruz** a veze ar re wellañ evit diouganoù a sort-se. Ar re **wenn** pe **c'hriz** a veze mat da vann. N'helled ket kaout fiañs enne. N'eus ket da dortañ : pep seurt liv 'zo mat met ar ruz eo an tad ! ha dreist-holl e Bro-Dreger.

Seblant fall ivez, pa gane ur yar evel ur c'hog. N'eo ket sañset d'ober, n'eo ket un dra naturel, 'vel n'eo ket sañset ur plac'h da c'hwitellat evel ur paotr : **ur plac'h a c'hwitell, ur yar a gan, troc'hañ o goug dezhe ha skeiñ 'nezhe en tan**. Anveet eo ar gredenn-se en Europ a-bezh. Tost tre eo ar c'hrennlavar brezhoneg eus hini bro Alemagn : **Mädchen die pfeifen, Henne di Krähen**⁷, **Mus man flugs den hals umdrehen**. Ha memes planedenn dezhi evel hini ar c'hog a gan war e glud : **Wenn die henne kraäht, Ist sie des Schlachtens wert**. (mat da lac'hañ, bonne à abattre, pour l'abattoir). E Breizh-Uhel e vez kanet war ar memes ton : **Fille qui sù, vache qui bû, poule qui chante le cô, c'est trois bêtes de trop**. Pephini e doareoù, pephini en e renk, laezh dous ha laezh trenk. **A whistling girl and a crowing hen are neither good for God nor men**, 'vez diskanet e Bro Saoz hag evit echuiñ war ur reflexion santel ha profitabl e Bro Iwerzhon :

**Sin dhá rud nár ordaigh Críost-
Cearc ag glaoch nó bean ag feadaíl**
Two things not ordained by Christ
A hen crowing or a woman whistling.

Bremañ, e-maez porzh ar menaj, ez eus lapoused gouez a zo ivez liammet gant ar marv. Gwelomp lapoused an deiz da gentañ. **Ar big hag ar vran a gan**, evel a ouzoc'h, hag a vez meneget an aliesañ pa vez kistion deus-se, an deiz a hirie c'hoazh. N'onn ket pet kwech warn-ugent em eus klevet komz eus ar big a oa deut da skeiñ war prenestr un ti hag un bennak eus ar familh a oa aet da anaon nebeut amzer goude. Ma klud ur big war siminal un ti prestik e vo un bennak ivez 'barzh an ti-se o nezañ e gevre.

Krennlavarioù ha brizhkredennoù a leizh a vez klevet e forzh peseurt yezh ha forzh peseurt bro diwar-benn al lapous-se liv banniel Breizh dezhañ : **une pie tant pis, deux pies bonheur, trois pies malheur**, e galleg. **One for sorrow two for joy** e saozneg, an niverennoù par hag ampar adarre. **Pa groaz ar big war an hentchoù, prestik e tremen an Ankoù**, e veze lâret c'hoazh. Pa vez gwelet ar big o tastum pri war an hent e vez lâret : **emañ o naetaat an hent evit kentañ hini marv a dremenno aze**. Memestra, pa vez gwelet ur big o tastum tammoù plouz pe briñsoù koad hag ac'h a da interiñ anezhe e-barzh ur park e kichen : **a-benn nebeut e tremeno ur c'horf marv dre aze**, vez lâret. Memestra adarre pa vez gwelet ur big o tont hag o vont a-dreuz an hent, e vez lâret : **emañ o skubañ an hent gant he lost da c'hortoz un interamant da dremen a-benn daou pe dri deiz**.

Gwechall, pa veze gwez c'hoazh en-dro d'ar menajoù, araok an "tronçonneuses", e veze graet o neizhioù gant ar piked war skourroù ar gwez-se. Hervez tud zo, ne veze ket mat difoupañ

⁷ Ernst Gattiker : "Kräht im Tessin die henne, zeigt sie damit einen baldigen Todesfall eines Familiengliedes" ; p. 414. *Die Vögel in Volksglauben*, Wiesbaden, 1999.

anezhe, dilojañ anezhe, distruj o neizhioù. Chañs fall a gouezhe war loened ar menaj, ar c'hezeg pe ar saout a ziforc'he. Chañs fall veze gant al leueioù ivez, ur gredenn hag am eus dastumet alies met e Bro-Dreger dreist-holl.

Liv ar piked-se, **gwenn ha du**, a gle bezañ kaoz eus al liamm a vez graet etreze hag ar marv. Plijout a ra dezhe ivez debriñ kig loened marv ha marteze kig tud varv. Bez e c'heller lâret ar memestra eus **ar vran** dre ma vez du ha techet da garout kig ar re varv, tud pe loened. War dachenn an emgann o krignat eskern ar re varv e vez depegnet alies war skeudenoù romantel evel ma vez kavet c'hoazh e-barzh unan eus gwerzioù kozh Fañch An Uhel :

**Keit ma pade ann argadenn
Ar brini 'nije uz d'hon fenn;
Pa zo bet fin, en em goagal
Int bet diskennet d'ar festal.** ⁸

Du eo ivez liv ar re daonet treuzfeurmet e chas hag a vez kaset d'an ifern e-kreiz meneioù Are. Du eo Skolan c'hoazh...**Er-maes he gwele eo dilampet, ha golo he deus alumet, Met par deus ar golo alumet, Mann 'bet eno n'he deus gwelet, Nemet ur c'hi du hag e barbet.** ⁹

Klakenn eo ar big ivez, 'ra ket met ragachat. Se zo kaoz marteze eo bet laket da gemenn darvoudoù kriz evel-se. Ar vran deus e du a vez tristig awalc'h he c'han heñvel ouzh kloc'h an anaon o seniñ ar c'hlaz : **marv, marv, marv**. Da laras kaoz ar re gozh ec'h eo seblant fall dreist-holl pa vez klevet ar vran o lâret-se teir gwech. An niverenn tri adarre stag ouzh ar marv.

Hervez Cambry c'hoazh, ¹⁰e veze div vran stag ouzh pep ti, prest da ziouganañ ar vuhez hag ar marv.

Deus tu an ifern eo ar vran du. Hi an hini eo a glask sachañ ene ar re varv da balez Lusifer. Pa lâre an Tadig Kozh an ofern drantel war Vre, en em gave gant an holl diaouloù en-dro dezhañ. Stumm ar brini 'veze gant an diaouloù-se, hervez pezh 'm eus klevet. E-barzh *Gwerz Mari Kelen* ¹¹ e vez kont evel-se eus an emgann etre ar mal-bran du hag ar goulm-wenn. Hervez Fañch an Uhel, pa veze un interamant, e veze laket gwechall an arched war moger ar vered. Dont a rae an daou lapous dustu eus daou du enep an dremmwel ha klask a raent boutañ an arched pephini eus e du, ar goulm etrezek ar vered, hag ar vran e-maez ar vered :

**- Mar trec'h 'l mal-bran war ar goulm-wenn
'z aî Mari ha te d'an ifern !**

Du evel ar vran, du evel an noz ha du evel evned noz, du evel **evned ar marv**. Evit tud zo e vez klevet lapous ar marv o krial en-dro pe tost d'un ti pa vez un den o vont da vervel ennañ. Gant tud all e vez lâret ec'h eo gwir an dra-se gant ma vez sklaer-tre ar c'hriadennoù. Ma vez mouk , e vo un den o chom pell eus an ti-se an hini a varvo. Evel gant kelc'h al loar hag ar glav : **kriadenn tost, marv pell, kriadenn pell, marv tost**.

Tri devezh araok marv an den an aliesañ e vez klevet **lapous an Ankou**, ha teir griadenn 'vez laosket gantañ ivez. Klevet 'vez ivez, diouzh an noz, o nijal hag o krial a-hed an hentchoù.

⁸ *Ar bleizi mor, Gwerziou ILuzel*, p. 74 Réed.Maisoneuve et Larose, Paris 1971. Ha Daniel Giraudon, *Musique Bretonne*, 15, mai 1981, *Son Iannik Skolan*, pp. 10-11.

⁹ gw: Anatole Le Braz, *LDLM*, Paris Champion. 1912.

¹⁰ Jacques Cambry, *Voyage dans le Finistère*, p. 371

¹¹ Fañch an Uhel , *Gwerziou.1* p. 89.Réed.Maisoneuve et Larose, Paris 1971

Kemer a ra an hent a vo heuliet, tri devezh goude, gant ar c'horf hag an dud en kañv . Da lâret eo, diskwel a ra d'an dud e peseurt bilajenn e vo un bennak o vont da vervel¹².

Labourat a ra evit an Ankou. Goût a oar pelec'h vo un den a vo ret mont da gerc'hat anezhañ. Dont a raio an Ankoù goude gant e garrigell da glask ar paour kaezh den.

Pa vez goulennet digant an dud, peseurt lapous-noz eo just awalc'h, ec'h ouzont eo ur seurt kaouenn met n'int ket kêr da lâret peseurt hini rak meur a gaouenn zo. Kentoc'h ec'h anveont al lapous-noz-se dre e griadenn. Kentoc'h klevet evit gwelet. Se zo kaoz eo iskisoc'h c'hoazh hag ober a reont anezhañ : evn pe **lapous ar marv, lapous an Ankoù, ar skriñjer, ar frizaer, an eugn garmer** (Sant Jli) rak garmat a ra o kemenn ur c'helou trist. Hag e Bro Wened : **ar grekir**¹³ **vez graet anezhañ**. Dont a rafe ar anv-se marteze eus ar verb : krikal (?). E Breizh Uhel e vez graet anezhañ : la **férzeiye**, l'effraie. Dre ma ra aon d'an dud, moarvat.

Perak un evn ?

Pa varv un bennak e kred (pe e krede)an dud e nij kuit e ene d'an neñv. Ha piv c'hall kas an eneoù-se d'an neñv met an evned ? Gwechall gozh, pa oa an diaoul paotr bihan, hervez ur vojenn hag abalamour d'e anv, an alc'houeder an hini eo a veze gantañ alc'houez ar baradoz. Diskenn a rae war an douar da gerc'hat eneoù ar re varv. Met o vezañ ma ne rae nemet touiñ Doue e oa bet roet e sac'h dezhañ ha ramplaset gant sant Pêr. Daoust hag eñ vefe askelloù dezhañ ivez ?

Perak ul lapous noz ?

Tapet o deus lapoused noz o anv dre ma ne zeont er maez nemet e-kerzh an noz ha liammet eo an noz gant ar marv. Du ha kevrinus eo an noz, evel ar marv.

Perak ar gaouenn¹⁴ ?

N'eo ket abaoe dec'h eo bet gwelet ar gaouenn evel un diouganer. Er vitologiezh da gentañ; lapous Atena oa (pempvet kantved araok Jezus-Krist), arouez ar ouiziegezh hag ar furnez. Er c'hantved kentañ hon oadvezh e vez meneget ar gaouenn dija gant Plinius an henañ, evel diouganer ar marv¹⁵. Ha sur awalc'h eo deut betek ennomp kalz eus ar c'hredennoù kozh-se dre oberennoù skrivagnerien latin.

En Europ a-bezh e vez konsideret evel-se. En iwerzhoneg e vez graet anezhañ : **an screachog reilge**, the screecher of the graveyard. E Bro-Skos e vez gwelet evel ur wrac'h kozh : graet anezhi , **Caillach-oidhche gheal**, White old woman of the night **Gwrac'h wenn an noz**. E

¹²Anne Ross *the folklore of the Scottish Highlands*, p.109 In certain places, Pennant records, "The death of people is supposed to be foretold by the cries and shrieks of *Benshi* or the Fairies wife, uttered along the very path where the funeral is to pass". London, 1976.

¹³ H.F. Buffet, *En Bretagne Morbihannaise*, p. 179, réed. Genève 1982 "certains animaux avertissaient les hommes de leut mort prochaine ou de la mort de l'un de leurs parents. Le plus célèbre était l'orfraie que l'on appelait dans la plupart des lieux er chevech, mais qu'à Lescouet-Gouarec et à Priziac on nommait *grèl / er hrèl* et sur la côte du pays d'Auray, *er grekir*." Gw. Ivez F. Favereau *Geriadur ar brezhoneg a vremañ*, p.295 : *grell*, effraie.

¹⁴ Ret eo kemer an anv-se gant ur ster ledan. Unan eus familh ar c'haouenned eo lapous an Ankou.

¹⁵ Destroying the caller prevented its prophecy from being fulfilled. They also burned the mangled body to a crisp and tossed the ashes into the river Tiber (gw hunvreoù-naered)

Bro-C'hall : le grand duc, la dame blanche...Ar gwenn hag an du adarre, livioù ar marv. E Bro-Saoz ma veze gwelet ur gaouenn an deiz ma teue ur plac'h pe ur paotr bihan war an douar e veze seblant fall¹⁶.

Met n'eo ket tout. A-bell zo, sur awalc'h, eo bet skoet ha fromet spered an dud gant ar gaouenn, ul lapous noz heñvel awalc'h ouzh un den : Sonn evel ur peul war e glud ha n'eo ket hanter bleget evel al lapoused all, daoulagad bras dezhañ, daoulagad bras hag a sell war eeun - ha n'eo ket war ar c'hostezioù - en daou du eus ur beg berr, heñvel ouzh ur fri togn ha gant e benn ront, heñvel awalc'h ouzh penn un den, lunedoù bras gantañ. Hep fiñval he c'horf e c'hall treiñ he fenn evel ur wiblenn, evel hini an ankou a c'hall gwelout en un taol ar vro a-bezh en dro dezhi¹⁷.

Gant he daoulagad e wel dre an noz hag **an hini a wel dre an noz a wel dre an amzer da zont** hag a c'hall bezañ neuze un diouganer¹⁸. An eskern a vez kavet en e gac'hadennoù o deus laket ivez, hep mar ebet, ijin ha spered ar bobl da labourat.

Met n'eo ket tout c'hoazh. Mouezh ar gaouenn ivez a zo heñvel ouzh mouezh un den. Garmat a ra ha troet eo bet justamant he c'hriadenn e komzoù tud : **Touud, efomp, toud !**

Pe c'hoazh : **Sin, sin, sin, sin. An Ankou : hou, hou, hou ! Digoret d'an Ankou !**

E Saint-Cast, Breizh-Uhel e veze lâret : **Coudre, coudre**, da lâret eo e oa poent gwriat an niñsel kañv.¹⁹

E Bro Sina e larfe²⁰ ar gaouenn, hervez : (dig, dig the grave) : **toull, toull ar poull !**

Dont a ra benn-ar-fin al loened hag al lapoused dreist-oll, da vezañ heñvel tre ouzh an dud, gant muioc'h galloud memes a-wechoù, tost tre dezhe, hag en deiz hag en noz, mignoned dezhe, diouganerien evite : **etre al loened hag an dud vaillant / n'eus nemet ar vadeiant.**

Daniel Giraudon
UBO-CRBC

¹⁶ Skakespeare, *Henry VI*, Part III, Act V, sc.vi Where the king adressing Gloucester, says : " The owl shrieked at thy birth, an evil sign."

¹⁷ Gw. Anatole Le Braz, LDLM, Champion, Paris, 1912 p. 96 : "On dépeint l'Ankou, tantôt comme un homme....dont la tête vire sans cesse au haut de la colonne vertébrale, ainsi qu'une girouette autour de sa tige de fer, afin qu'il puisse embrasser d'un seul coup d'oeil toute la région qu'il a mission de parcourir. "

¹⁸ People thought in Anglesey that the owl was half of a bird and half of a cat. A cat could see at night, that's why it went out at night, (Anglesey 1984, karned glas p 68, enklask personel)

¹⁹ Sébillot, *Le Folklore de la France* t3p.96 :

²⁰ Troet eo bet e saozneg gant Charles Swainson : *The folklore and provincial names of British birds*, London 1886